

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden küldemény a szerkesztőség czíme alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

ELŐFIZETESI ÁR: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). HIRDETÉSEK DIJA: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 2 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árengedmény adatik. Bélyeg-díj minden hirdetésnél külön 30 kr. Egyes szám ára 15 kr.

A kiadóhivatal

kezelője RÓZSA SÁNDOR főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a hirdetésekre vonatkozó küldemény.

A debreczeni lelkészválasztás után.

A harc lezajlott; a fegyver pihen. Győzött a többség, s mint mindenben, úgy itt is, a gyöngébb félnek meg kell hódolni, el kell fogadnia a többség akaratát, az általa előirt békepontokat.

Mitrovics Gyula, a sárospataki főiskola tanára, debreczeni pappá lett. Semmi kifogásunk ellene azon szempontból, melyből jelöltségét sokan megtámadták, mert hiszen a református egyháznak a zászlajára a szabadelvűség van felírva. Semmi kifogásunk ellene, mint a sárospataki főiskola tanára ellen; mert hiszen az is a magyar ev. ref. egyház drága kincse, büszkesége: miénk, a mi vérünkéből való. Semmi kifogásunk ellene úgy sem, mint orthodox politikus ellen. Hiszen a társadalomban tért foglaló pártpolitika az emberekkel jár, velük születik s velük hal el, s csak természetesnek tartjuk, ha a hasonló gondolkozásúak, a hasonlóan gondolkozóhoz fordulnak.

Sajnáljuk bár, de kevésbé érdekel az a küzdelem is, mely a választás megindultával, a debreczeni két pártlapban vívatott meg. Tény, hogy e harc, egyfelől feltétlenül politikai párt-harc volt; a használt fegyverek is nagyrészt azok voltak, melyeket ott szoktak használni s ha sajnálkozunk is túlzásai felett, végre is, mint alkotmányos jogot, mint pártküzdelmet, kénytelenek vagyunk egyházunk kebelében is megszívlelni, sőt, ha e küzdelem nem oly szenvedélyes s nem annyira politikai színezetű, mint a hogy itt, a mostani papválasztásnál nyilvánult: tartozunk respektálni, tisztelni is.

Nem a választás lefolyása, — nem ez a pártküzdelem tehát az, mely foglalkoztat. Az itt lefolyt harc két pártnak, két jelölt érdekében vívott harca volt, melyet a törvény nem

tilt, sőt — a tisztesség korlátai közt — a szabad választás elvének fogva, maga kezdeményez.

Hanem az előzmények, az a harc, mely a debreczeni egyház és egyházmegye között, az egyháztanács és esperes között lefolyt, ez a harc már közvetlen érdekel. Ennek a harcnak már van jelentősége, mert nem első, nem új, mert előfordult sokszor, — ritka kivétellel majdnem mindannyiszor, a hányszor a debreczeni *egyháztanács*, mint autonom testület, *az egyházmegyével*, mint *felettes közigazgatási hatósággal*, s *az egyháztanács*, felettes előjárójával: az *esperessel* állott szemben.

Ez a harc — mondom — nem új; nem a mostani papválasztás hozta be. Nyilvános, mert e küzdelemről mond historiát az egyházmegye sok évi jegyzőkönyve, arról téve tanúbizonyságot, hogy a debreczeni egyháztanács, mint ilyen, az egyház szentesített törvényeit, az egyházkerület rendeleteit nem szokta, nem tudja, nem akarja respektálni, megtartani, s nem kíván, bár roppant apparátussal rendelkezik, példányegyházává emelkedni fel egyházkerületünknek.

Elteltekintve már attól, hogy az egyházkerületi közgyűlésen ismételtén kicőszakolta, miszerint főgondnoka, egyházmegyei gondnoki ranggal, széket ül; tehát ott, hol csak a gyülekezetek egyező szavazatával, ezek választottai: a püspök, a főgondnok, az esperesek, egyházmegyei gondnokok, tanácsbírák, képviselők foglalhatnak helyet, ellenére az egyházi törvények 45 §-ának, mely az egyházkerületek egyéb hivatalnokainak (tehát a gazdasági tanács elnökének is) csak tanácskozási jogot ad — szavazattal ruházta fel, —

elteltekintve attól, hogy az esperesnek az egyházmegyéhez intézett köteles jelentései legtöbb esetben „Debreczen kivételével“, „Debreczen

nem küldött adatokat" s más ilyen kifejezésekkel kezdődnek vagy végződnek, tehát a debreczeni nagy egyház tanácsa, melynek lelkipásztorai mellett több mint 12.000 forintba kerülő hivatalnok-kara s kezelőszemélyzete van, a törvény 27. §. 8. pontját nem respektálja. —

eltekintve már attól, hogy az egyházmegye, mint ilyen, vizsgálati s ellenőrzési jogát, a törvény 163-ik §-a értelmében megjelölt közegei által nem gyakorolhatja s így a törvény 41. §. e) pontja szerint Debreczenről értesülése soha nincs. — nem ismeri tehát költségvetését, számadását stb. stb. —

eltekintve attól is, hogy ha a debreczeni egyháztanács valamelyes felterjesztése pótlás vegett visszaadatik (például: a fizetés-level *felbélyegzése, szabályszerű kiállítása*; a tanítók, általában a behivatalnokok *változásainak bejelentése, megerősítése* stb.), ezt ujjhúzásnak, klesnyeskedésnek nevezik el; vagy egyházmegyeri gyűlésen nyilvánosan vágják az esperes szeme közé, hogy ama bejelentéseket csak azért a nyomorult 2 frt pocsétdíjért követeli s az ilyen „*ujjhúzások*“ a helyi lapokban megszellőztetvén, a legkisebb czím, a mit az esperes kap: „a kabai püspök,“ „a kabai basa“ stb. stb., —

eltekintve mindezekről s eltekintve még attól is, hogy midőn a most lefolyt papválasztásra az előkészületek megkezdettek, már a választás *ideje* felett megindult a küzdelem esperes és egyháztanács között: én csak egyetlen mozzanatra s ebből kifolyólag megjelent egy hírlapi cikkre kívánom felhívni e lapok olvasóinak figyelmét.

Tudjuk ugyanis, hogy a debreczeni egyháztanács először pályázat útján kívánta betölteni a lelkészi állomást. E határozatát aztán megváltoztatta „meghívásra“. Midőn az esperes ezen változtatásba belement, a presbyterium belement a választás első tényébe, megkísérelvén a jelölt felállítását.

A törvény idevonatkozó 199. §-a világosan azt mondja, hogy meghívás útján csak azon esetben tölthető be a megüresült lelkészi állomás, ha az illető jogosult választóknak legalább kétharmada egy jelöltben állapodik meg.

A presbyterium nem tartozik arra nézve próbát tenni, hogy e kétharmad megvan-e vagy nincs; az ellenpróba dönt a 203. §. szerint.

Itt azonban nem egy jelölt volt, hanem kettő. Szavazás nélkül nem tudott tehát jelöltet felállítani a presbyterium. Szavazott tehát s a több mint 120 tagból álló testület tagjai közül a jelenlevő mintegy 65 leszavaz s 20 ellen 45 kimondja, hogy az „ő“ jelöltje *ez s ez!*

Szabad volt-e a presbyteriumnak e szavazásba belemenni: a felett én nem vitatkozom.

Tény azonban, hogy az esperestől a presbyterium ezen szavazás alapján kérte a 202. §. végrehajtását. A presbyterium jegyzőkönyvébe becsúszott e hiba, mert abban folyvást a leszavazott 65 presbyter többségére, tehát a jelen volt presbyterek $\frac{2}{3}$ többségére s a többséget nyert jelöltnek, mint a presbyterium $\frac{2}{3}$ többségét megnyert jelöltnek, meghívás útján való megválasztására volt fektetve a súly.

Az esperes nem tehetett mást, mint hogy a debreczeni presbyteriumot felhívta végzésének „reparálására“, arra t. i., hogy miután a törvény nem a *presbyterium jelöltjéről*, hanem a *gyülekezet jelöltjéről* szól: igazítsa

✠ TÁRCZA. ✠

Egyháztörténelmi adalékok.

I.

Az erdői templomnak Anno 1763 die 15 Augusti Méltóságos Generalis gróf *Károlyi Antal* eő Excellentiájától lött elvételének módja ez.*

Anno, dieque specificátis eő excellentiája a maga devotiójára akarván menni, minekelőtte a magok templomába be ment volna, egy inasa által izent, hogy a mi templomunkat egy Muszka Obester akarja meglátni, azért nyissuk vagy nyitassuk meg a templom ajtaját. Arra mondom: mingyárást megnyitom; a mint hogy kimentem a házamból és szinte ekkor megyen be eő Excellentiája a Plébános házába, hová én is bementem eő Excellentiáját köszönteni. Onnan kijövéen ezt mondja:

* A Tiszántúli egyházkerület nagyérdemű püspöke „A XVI. században tartott Magyar ref. zsinatok végzése“ czimű és becses műveben ezt mondja az erdői templomról: „gróf Károlyi Sándor az eüldözött kalvinista kurucz magyarok szép ódon templomát, valamint paplakát, iskoláját elfoglalva, 1760-ban átadta hitrokonának, a kelet felé, kath. sváboknak.“ id. mű 9 lap.

„menjünk be a kegyelmed házába is, — a mint hogy be is mentünk, eő Excellentiája, az említett muszka Obester, Tekintetes Bagosi Ferenc úr, az udvari cselédek és egy becsületes hallgatóm. Benn lévén, kevés beszéde után maga mondja eő Excellentiája: „Prédikátor uram, mennyünk a kegyelmed templomába, mert még eő kegyelme (mutat a muszka Obesterre) nem látta, meg akarja látni. Én arra a szóra, mint sokszor mind az eő Excellentiája Nagy attyának, mind édes attyának parancsolatjokra is csélekedtem, a templom ajtaját magam megnyitottam, a kulcsot a Mesterem kezébe adtam. A templomba bemenvén, minekutánna eő Excellentiája azon Obesterrel edjütt holmit a templom építésének mivoltáról beszélgettenek volna, hozzám fordulván így szóllott: Prédikátor uram, azt mind kegyelmed, mind közönségesen a helység jól tudja, hogy én kegyelmetekhez eleitől fogva jó indulattal voltam, vagyok és ezután is leszek, csak kegyelmetek is viselje magát hozzám engedelmességgel.“ Ezen grátiáját megköszönvén, ezt mondja: „Prédikátor uram, azt maga is tudja, hogy ez a templom enyim, engemet is illet mint földes urat: ezt is tudja kegyelmed hogy ezt pápista ember építette.“ Erre midőn szólni akarnék, azt mondja eő Excellentiája: „hallgasson ked, hadd mondjam el a mit akarok.“ Én hallgatván azt mondja: „ez a templom minket illet,

meg végzését s kérje „a gyülekezet” jelöltjének meghívását.

Minő indokokkal vezette be az esperes ezen levelét s felhívását: az nem tartozik a do ogra. Annyi bizonyos, hogy ha a debreczeni presbyterium a maga, e tárgyban felvett jegyzőkönyvében, a presbyterium $\frac{2}{3}$ többségéről beszélt s a presbyterium jelöltjét kérte meghívni: az esperes, törvényadta jogánál fogva, korrekt eljárást követett, midőn a presbyteriumot végzésének korrigálására *útasította*.

És imé, a cikk, melyre rámutatni akarok, épen ezen fordul meg. A Debreczenben megjelenő „*Reggeli Ujság*”-ban foglal helyet. Irta — mint mondják — egy professor, még pedig jogász, dr. juris, tehát olyan, kinek a törvénytudomány szakkörébe tartozik.

Mily szégyen, mily lealázó, úgymond, hogy a debreczeni egyháznak (presbyteriumnak), melynek a püspök az elnöke, a kabai pap magyarázza a törvényt, reparálgatja végzéseit!

Mintha a belügyminiszter rendeleteit a Debreczen városi iktató vagy írnok akarná elbírálni, reparálni!

Valóban szép! Az egyházi közigazgatás, a lelkész, esperes, püspök, presbyterium, egyházmegye, egyházkerület, konvent, zsinat stb. teendőiről, ezeknek egymáshoz való viszonyáról valami derék fogalma lehet az illetőnek, midőn az egyházmegye elnökét nem kevesebb, mint egy *debreczeni írnokhoz*, — a debreczeni presbyteriumot pedig nem kevesebb, mint *egy belügyminiszterhez* hasonlíttja.

Valóban szép, hogy az illető — bár a mint mondják, jogtanár — nem tudja, hogy a tiszántúli egyházkerület igen tisztelt püspöke nem a debreczeni egyház püspöke; hogy ő itt a presbyterium elnöki székén *nem mint püspök*, hanem mint *megválasztott lelkész* foglal helyet, s mint lelkész, azért mert püspök is egyszer-mind, — minden lelkészi ténykedésével, az esperes fenhatósága alatt áll.

Valóban szép, hogy az illető azt hiszi, hogy annak a presbyteriumnak, melynek élén a püspök áll, nem kell megtartani sem törvényt, sem törvényes rendeleteket, szabályzatokat, hanem annak lehet, szabad mellé menni,

főle emelkedni mindezeknek, s velük szemben az esperes csak egy bab, vagy ha több: egy városi írnok s iktató!

Ime! tisztelet olvasó, mennyire elfogultá lehet az ember, ha Debreczenben lakik, Debreczenben professor s széket ül abban a presbyteriumban, melynek hivatása lenne példányképpül szolgálni ev. ref. magyar egyházunk egyetemének!*

Büszkeségünk, szemünk fénye a debreczeni egyház; jóleső érzéssel gondolunk rá mindig, hogy van egy metropolisunk, melyben erősek vagyunk, mint *Róma*, anyagilag és szellemileg fejlett, küzdelemre képes *alma materrel* bírunk itt, mely egyházunk, vallásunk erős támasza, talpköve, s ime: midőn véletlenül mellé megy — alantas közege: a presbyterium — a törvénynek s e tárgyú végzését reparálni kell: a *törvény őre* előtte *egy kis írnok* képében jelenik meg s törvényes felsőbbségének lerántásával tünteti fel saját nagyságát.

Uraim! a törvény nem ismerése nem menti fel a büntetés alól azt, ki a törvényt meg nem tartotta, mert nem ismeri, s ha bűnnek minősítik a törvény meg nem tartását a bírák azzal szemben is, ki a törvényt nem ismerte, mennyivel inkább annak kell azt minősítenünk azzal szemben, kiről a törvény nem ismerését fel nem tehetjük.

Ha sajnálatos dolog általában véve, hogy a debreczeni presbyterium némely végzéseit az esperesnek reparálni kell: még sajnálatosabb, hogy ezen reparálás miatt pellengérré állítjuk magát a debreczeni tisztes papi kart s meghurcoljuk érte, önfeledségünkben, egész egy írnoki állásra degradálva, a tisztes felsőbbséget, az esperes állását.

En legalább úgy fogom fel a dolgot és bizonyára velem együtt nagyon sokan lesznek, kik ily értelemben vannak, — hogy a debreczeni egyháztanács sok végzésének reparálására nem volna szükség, ha ott épűgy respektálnák a szentesített törvényeket, mint a hogy végrehajtták s hajtatták Józsan vagy Bagoson, s ha

* A debreczeni presbyteriumban több jogtanár is foglalván helyet, minden kellemtelen találgatás kikerültetése céljából ezennel kijelentjük, hogy ezen cikk írója, biztos tudomásunk szerint, dr. Ozory István jogtanárról beszél. Hely. szerk.

nem kenteket, 1-o azért, mert a mint mondom ezt pápista ember építette, nem kentek. 2-o Ha én el nem venném is, a püspök minden bizonnyal elveszi. 3-o A svábok többen vadnak mint kentek. 4-o Az atyám testamentumban nekem meghagyta hogy elvegyem. Azért el is veszem ma.“ Erre én ezt mondtam: „Ugy vagyom hogy Drágffy Bertalan, a ki építette a templomot, pápista volt, de a fia reformálódott az egész helységgel edgyütt, és így erőszakosan nem vette el, hanem mint atyától épített templomban járt az egész helységgel és azoltától fogva békességgel bírtuk. 2-o Ha a püspök elveszi, hadd vegye el inkább a püspök mintsem Excellentiád. 3-o A svábok Excellentiád édes atyát is azon instálták, vegye el tőlünk a templomot, mert ők többen vagynak mint a magyarok, és a magok templomjukban meg nem férnek; de arra az Excellentiád édes atya azt resolválta, ha többen vagytok, elég föld vagyon Erdődön, készítesek téglát és nagyobbítsatok meg templomotokat, a mint tetszik. 4-o Olvasta-e excellentiád jó emlékezetű nagy atyának a károlyi és erdői templomok iránt való kegyes determinációját?“ Arra azt felelte: igen is, de velem kend ne osztozzék, hanem ma kívánom elvenni ezt a templomot.“ Én kérem, ne cselekedjék eő Excellentiája oly hirtelenséggel, hanem engedjen annyira való időt, hadd írassak közelebb való Princzipálisomnak.“

Azt kérdi: kinek? Mondom: az esperesemnek. Azt kérdi: mikor írná meg kend? Mondom: ma megírhatnám és holnap választ is vehetné, de most Debreczenben vagyom, hanem vasárnapra bizonyosan haza jő. Arra azt mondja haraggal: én azt nem várom, hanem ma elveszem. Ezzel a templomból kijött, én instálni meg nem szüntem, melyért reám megharagudván azt mondja: hallja kend, velem ne disputáljon, ma innét elmenjen kend. Én mondom: az meglehet, ha ugyan kénytelen leszek vele, én elmehetek. Arra nagy haraggal azt mondja: a kulcsot mindjárt adja által kend a Minoritának (nem volt otthon a Plebánus). Én mondom: én alázatossággal megkövetem Excellentiádat, de én bizony soha sem adom. Arra azt mondja: nem-e? Én mondom: nem bizony én, hanem ha Excellentiád erő-hatalommal elveszi, arról nem tehetek. — Ezután a templomjukhoz közelgetvén, vissza néz rám (én már nem kísértem tovább) s azt mondja: hallja kend, hogy mer kend ilyen Cavalérral osztozni mint én? Én mondom: én nem osztozodom, hanem minden osztozásom csak instantia. Erre eő Excellentiája a templomba be ment, én a magam házamba. Csakhamar a templomból kijöven a számtartó egy Kincses nevű emberrel, azt mondják: adja ide kend a kulcsot, eő Excellentiája parancsolja. Én mondom: mi módon küldötte kegyelmeteket eő Excellentiája? ugy-e hogy kegyel-

a lelkészek épúgy foglalkoznának ott is az egyház-kormányzatra tartozó szabályok s rendeletek megtartásával, mint Józsián meg máshol.

Ez ottan nincs így, nem is lehet így. A debreczeni egyház nagyságához képest kevés a hat pap, dolguk temérdek; hiszen tudjuk, hogy gyűlésekre sem mindig mehetnek el, s így nem ellenőrizhetik a presbyterium végzéseit, felterjesztéseit. Pedig ők a felelősök, s így, ha az esperes a végzéseket reparálni kénytelen s ha ez a reparálás feszélyezi, kompromittálja a nagy Debreczenti: első sorban mindig a lelkészi karra gondolunk, hogy miért nem akadályozta meg a szabálytalan felterjesztést, miért engedi meg a szabálytalan végzések hozatalát, melyeknek reparálása — testületileg őt kompromittálja?!

De persze, egyeseknek sokkal könnyebb ily körülmények közt, a törvényes felsőbbiséget támadni meg, s mert az rendeleteket küld, ezért basáskodással, ujjhúzással s többféle czimékkel meghurczolni az esperest, hogy nyilvánvaló legyen a debreczeni egyház nagysága s az esperes kicsinysége.

Hogy nyilvánvaló legyen az a basáskodás, az a kvalifikálatlan magatartás, melyet az esperes a papválasztás folyamán — egy esetben elkövetett, midőn egyik levelében az *akarom, rendelem* kifejezést is használta, — leírom e tény, hogy e lapok olvasói is ismerhessék.

Mint fentebb jelezve van, a meghívásra vonatkozó presbyteri végzést az esperes visszaküldte *reparálás* végett, azaz, hogy a végzésben ne a *presbyterium* 2/3 többségének, hanem a *gyülekezet* 2/3 többségének jelentsék be.

A presbyterium végzést hoz, s kimondja, *hogy jelöltje a gyülekezet jelöltje.*

Míg az első végzést, azt t. i. hogy a többséget nyert jelölt a presbyterium jelöltje, nem appellálta senki, addig eme második végzést appellálják.

Az appelláló, az ügy sürgős voltából kiindulva, felzetét már előzetesen beterjeszti az espereshez, ki erről ily alakban tudomást szerez.

Az appelláta azonban nem terjesztetik fel. Végzésileg kimondja a presbyterium, hogy *azt nem fogja felterjesztetni.*

E végzés is megappelláltatik a fentebbi módon, felzete az espereshez jut, s így *megtudja az esperes azt, hogy a presbyterium törvényellenesen visszatart egy appellátát, melyet köteles lett volna felterjesztetni.*

Erre írja aztán, hogy „*rendelem*”, mely szót, kifejezést törvényesen s teljes joggal használt, miután teljes joggal rendelkezett s rendelkezik, *tartozik is rendelkezni ily körülmények közt.*

Ebben nyilvánul a debreczeni esperes basáskodása, ebben a kvalifikálatlan hang, melyet használt a nagy, az előkelő presbyteriummal szemben.

Hát a belügyminiszter, ha valamelyik városi irnok így bánt volna el az ő végzésével, azt a városi irnokot rögtön felfüggesztette volna állásától.

Ezt a debreczeni presbyterium nem tehette s teheti az épen felette álló esperessel, de épen ezért eljöttnek látja az időt, sürgetőleg látja fellépni az alkalmat, — ama cikk írója, — hogy a Debreczen városi egyház egyházmegyévé alakuljon s így meneküljön a külföldi, a kabai basától.

De hát igazán nem lenne más mód!? Debreczennek a tapasztaltak után valamire valóban mennie kellene, mert állása abban az egyházmegyében, melynek fejét a városi irnokhoz degradálja, — ily formában csakugyan tarthatatlan.

Lehetne — mint az erdélyieknek van — püspöki vizsgálat alatti egyház, vagy lehetne külön önálló egyházmegye; mert így a hogy van, egy nagy anomalia, sem felette, sem alatta nincs a törvénynek, sem mellette, sem benne nincs az egyházmegyének.

Az első azonban nem viheti keresztül zsinati rendelkezés nélkül, az utóbbihoz pedig első sorban az kellene, hogy egyelőre *legalább hat, különálló, saját hatáskörű presbyteriummal* s így elkülönített egyházzal bírjon.

Ekkor is nagy kérdés azonban, hogy vajjon bekövetkeznék-e, a mit mi Debreczentről várunk? Ha szemünk fénye, ha büszkeségünk, ha szeretnénk rá,

meteket én tölem a kulcsot kérje, vagy hogy erővel elvegye? Arra a számtartó azt mondja: Isten engemet úgy segéljen, úgy küldött hogy erővel elvegyük, hanem hol vagyon? En mondom: ha úgy vagyon, én kegyelmetekkel nem dulakodhatom, hanem a kulcsot cum protestatione megmutatván, magok a szegről levették. Mely hogy eddig ilyen módon ment véghez, arról jó lelkem ismeretéből bizonyosságot teszek. Anno 1763 Die 18 Augusti. Pesti Mihály erdői ref. Minister.

II.

Bizodalmas Sógor uramnak az Urnak!

Ajánlom igaz köteles szolgálatomat. Gondolni sem tudtam hogy e mai postával terhelnem kellessék az urat sem recurrentiam nem lévén, sem az Urnak semmi levelét nem vévén; de vélelenül imé micsoda szomorú casusunk érkezék az *erdői* templomnak elfoglaltatásánál, ezen ide zárt species factiból méltóztassék az úr Sógor úr megérteni.

Ennek orvoslását úgy látszik két dolog nehezíti leginkább. Egyik, hogy a Prédikátor pusztá fenyegetésre által adta a kulcsot, másik hogy maga a Mgs gróf személye szerint influált az occupatióban; de ha a mindenható ur jó szelet bocsátana vitorlácskánkra, olyat a

minéműt kívánnánk mindnyájan, még ez egyik sem volna insuperabilis. Tudnivaló, hogy ezen templom ha az nap nem, kétségkívül másod vagy harmadnap initialatott Ritu Catholico, de ha F. udvar pro generali et stabili princípio nem akarná venni azt az initiatiót, arról is könnyű volna tenni, mert különben soha egy templomot sem adnak vissza, lévén annyi Zelusa a V. Clerusnak, hogy az initiatiót soha sem bocsátja hosszú pórázra.

A *Szinér-várallyai** ekklezsiának baját is ide zárom T. Superintendens úr kívánságára; orvosolják az urak Isten segedelme által a mint lehet. Ma vévén az úr Lónyai László úr levelét, melyben igen affectuosi panaszkodik, hogy a mostani Superintendentialis gyűlésen in integram restituáltatott esperest Kömlei úr. Igaz hogy én magam is csudálkozom azon, de per majora csak meg lett; adja Isten jó végét. Reversalist ugyan adott magáru, szorosat pedig, de a nem elég ha illendő ok nem volt ad restitutionem. Magamat urí favoriba ajánlom és maradok az úrnak sógor úrnak igaz köteles szolgálója Domokos Márton. m. pr. Debreczen 23 Augusti 1763.

* Szinér-Váraljára vonatkozó okmány van 12 db. (40—51. sz. a.) 1755—1761-ből a Dunam. egyház. levéltárában a D. E. kötegen.

mint példányképre tekinteni: vajjon mint egyházmegye tiszteletben tartaná-e szentesített egyházi törvényeinket, rendes alakba öntené-e felterjesztéseit s tekintettel ama nagy költségbe kerülő hivatalra: pontosan teljesítne-e, saját felsőbbségének, a kebeléből választott esperesnek *rendeleteit*? Nem tartaná-e ujjhúzásnak, basáskodásnak, ha esperese itt és ott, egyben és másban, a törvény megtartását követelné? stb.

Avagy azt hiszik Debreczenben sokan, hogy akkor, ha külön egyházmegyévé lesznek, szabad lesz minden, s az esperes, mint ilyen, nem fog törekedni a törvények tiszteletben tartására?

Félő, hogy némelyek így gondolkoznak. Régen is volt ily áramlat Debreczenben, de a józanabb elem megdöbbsent s hallgatott az okos szóra.

Épen Debreczennek külön egyházmegyévé szervezésére nézve, eszembe jut Révész Imrének egy mondása: melyet kifejezésre juttatott, midőn még a 60-as években volt erről szó: Isten mentsen — úgymond — hogy Debreczen külön egyházmegyévé alakuljon! Itt, hol megtörténik nem egyszer, hogy a papokat még a presbyteri gyűlésről sem értesítik, s hol most egyik, majd a másik politikai áramlat kerül felül s dominál az egyház legvitalisabb érdekei ellenére: az egyházra, az egyház egyetemére, az autonómiára valóságos csapás lenne egy külön egyházmegye. Papjai így is, majdnem *bábok a presbyterium kezében*, az esperes sem lenne több s határozataival a lehető legkárosabb befolyást gyakorolná az egész kerületre.

Ily szellemben nyilatkozott Révész Imre a debreczeni — városi — egyházmegyéről; e szellem vezette akkor is, midőn a Révész Bálint püspökké megválasztása után őt esperessé választották s a választást nem fogadta el; sőt azt sem tartotta szerencsés helyzetnek, később sem, hogy a püspök mindig debreczeni pap legyen.

Őszintén szólva, csakugyan nem is ez az út lenne az, melyen Debreczen nagyságát megillető, tiszteletre méltó helyet foglalhatna el egyházi életünkben.

Most csak azt látjuk, hogy Debreczen lépten-

nyomon oly igényeket formál, a törvény által megteremtett felsőbb hatóságokkal szemben, melyek ellenkezésben állanak magával a törvénynyel. Most csak azt látjuk, hogy bár fennen hirdeti, miszerint a *zsinat-presbyteri alapon álló* magyar ref. egyháznak legnépesebb s legerősebb egyháza, maga azonban a hierarchia szélsőségeiben, a *kiiriarchiában* leledzik. Most csak azt látjuk, hogy egyesek helytelen felfogása folytán kormányozhatatlan, akár helybeli, akár vidéki pap legyen — esperese, s e *nagyságáról* nem tudván lemondani, nem vonja le magára nézve azon következtetést, hogy a *törvény megtartása* minden irányban ékességére válnék, s nagyobbá lenne, ha a kiváltságokat részére meg nem állapító törvény ellenére, nem helyezné magát a törvény fölé.

Nézze meg Budapestet. Van az ma már oly nagy, oly erős, mint Debreczen. Intelligenciája, a presbyteriumban, s azon kívül is — bizonyára áll a debreczeni mellett. Papja püspök is, főgondnokai sem valami obskurus emberek szoktak lenni, s imé mégis, mert tiszteli a törvényt: készséggel reprezentál mindenben az egyházmegyének és esperesnek, legyen az akár a főthi, akár a gombai lelkész.

Az, hogy Budapest ifjú egyház s nincsen úgy fejlődve, mint Debreczen, nem birt azokkal a kiváltságokkal, melyeket a gyakorlat itten az idők folyamán joggá erősített: nem mentség. Az 1881—2. és 1891—2. évi zsinatok ezeket a kiváltságokat nem erősítették meg, tehát azokról beszélni nem is lehet.

Hogy prokrustesí ágy lenne Debreczenre nézve a törvény, nem áll. A ferde fejlődést a törvény korlátai mindig igazíthatják, csak akarni kell. Közgei lehetnek mások, az apparatus is erősebb, mint a melyekkel a beregi vagy bihari kis egyházakat kormányozhatni, de a törvény nem lehet más Debreczenre, mint ezekre.

Ezeket akartam elmondani, mert nyomták lelkemet a „Reggeli”-ben megjelent cikk óta.

Őszinte voltam, s igyekeztem nem Debreczen ellen, hanem Debreczen mellett szólani. E nagy és fényes

III.

Bizodalmas Nagy Jó uram!

Az *erdői* reformátusoknak szegényeknek exercitiumok még meg van, az parochiális házat is bírják: ez iránt ezt írhatom. Az Szinér-Várallyai ekklezsia dolga pedig ebben van: Anno 1753 26 Januarii az excelsium Consilium intimatuma mellett szegény reformátusok temploma a Catholikusoknak resignáltatott, parancsolván a Consilium Regium ezen parancsolatjában, hogy helyette bizonyos fundus excindáltassék számokra, melyen magoknak fából vagy nyers téglából templomot és parochiális házat építhessenek az oda gyülekezendő néphez képest. Azon ns vármegyének pedig feő Ispánja (ugymint ns Szatmár vármegyének) az plebánus és prédikátor közt az templomhoz és parochiához obvenialó minden proventusa parancsolja hogy két egyenlő részre osztassék; már pedig mi legyen sérelmük, ide zárt instantiájokból kitetszik, mely iránt még nem consoláltattak.* Az *erdői* templom elvételében is nem volt volna aktivitásra jussa Generális Károlyi Antal úr eő Nagyságának, mert ő felsége parancsolatja nélkül lött. 2-o. Az sem suffragálhat, hogy egy templomot együtt bírtak és talán egyik

a másiknak botránkozására lett volna, mivel az első egészen a mienk volt, Mgos öreg Károlyi Sándor úr eő Excellentiája kérésére engedték volt az kisebb szakaszát a Catholikusoknak, mely köfallal az mi részünkről el volt rekesztve. És így ha akkor nem volt egymás akadályára, most sem lehetett; és valamint eddig szépen megegyezhettek most is szépen megegyezhettek volna.

Azért szükséges mint a két állapotot eő Felségének repraesentálni. Ha valami mondható újságok találnának lenni, kedvesen fogom venni hogy ha terheltek olykor leveliben nekem megírni. Droznik uramnak is recomendálok dolgaimat, báresak folyamányával valamit érthetnek. Ezek után maradok bizodalmas Jó uramnak igaz kész szolgálja Báji Patay Sámuel mpr. Báj. 15 octobris 1763.*

Közli:

Földváry László.

* A Dunam. egyh. levéltárából. D. E. köteg. 138, 137, 138. sz. Ugyanazon kötegben az Egyekről 1783-ban az egrí káptalan által elüldözött s a mai Kis-Pereget alapított reformátusokat érdeklő 22 db. okmány és privát levél (Vay István, Rhédey Ferenc, Szathmári Király József és György, Sárni Gábor pdktor stbtől 51—73 szám alatt) van.

* Dunam. egyház. levéltára D. E. köteg. 138. sz.

egyháznak multja, jelene, papjainak kiválósága — okvetlen elvezet arra, hogy a végzéseket maguk meg tudják *reparálni*, tekintélyük — egyéni reputációjuk pedig megköveteli, hogy a mit egyesek *elvadult* szenvedélye rontott, azt a *törvény hitelesítésében tartása által* helyrehozzák.

Zs. S.

Mikép kellene képezni az ev. ref. lelkészeket?

Mióta a keresztyénség megalapított, a lelkész-képzés kérdése az egyházi életben nagy horderejű volt, tisztult és tökéletesedett a reformáció által, igen nagy fontosságu lett a mai korban, midőn a vallásos élet terén a polgári szabadság követelménye megnyitotta az utat és mezőt egész az erkölcsi vallásos szabadosság határvonaláig. Nem egy rövid értekezés szűk keretében, hanem kötetekre menő könyvekben lehetne csak feltett kérdésünkre kimerítő feleletet adni: de a körülmények és idő rövidsége arra utalnak, hogy minél összevontabban is jelöljem meg az irányt, mutassam fel az eszközöket, a melyek követése és megvalósítása feltetelezi evangéliom szerint reformált egyházunkban a krisztusi örökség letéteményezésénél, a lelkészi karnál, a munka jötekony hatását, az Isten országa feletti hű örködésnek, erkölcsi vallásos haladásnak, szellemi világosság terjesztésének áldásos küzdelmét és a dicső győzelem bizonyosságát.

A mai kor nem eszményi czélokért küzd és fut, sőt annyira rabjai vagyunk az anyagi érdekeknek, hogy még a kiválóan eszményi életben, a vallásos erkölcsi munka mezijén sem tudunk annak békítőitől megszabadulni, nélkülözhetetlen eszközzé válik még a lelkiüdvösség kezelésének módját tanító testületnél is.

Bárhon keressük az indokokat, melyek az újabb nemzedéket elvonják a lelkészi pályáról, vég- illetve alapokaul a szegénységet, felekezetiünk szegénységét talaljuk. Igaz, hogy hazánk néhány évüzedes haladásában megnyilt különféle pályák is elvonják az újabb nemzedéket a lelkészi pályától, de pusztán azért, mert a munka minden téren jobban van jutalmazva, es minden pályán fokozatos előhaladás van. Az életentartás, biztosítás, a család jövőjének nyugdíj által támogatása, az anyagi világban nagy horderejű vonzást gyakorolnak. A mi lelkészi pályánkon mindezek hiányzanak, s azt hi zem, nem csalódom, ha 2000 lelkészi állomásunknak legalabb felét a létért való küzdelem keesrűséggel teljes állapotjának nevezem. Ellenfeleink a római katolikuskok erejét, hatalmát, befolyását a czélnak megfelelő kitűnő lelkész nevelési rendszer és gazdagság képezi, nálunk épen ezek hiányzanak, — ma pedig diogenesi cynismussal — nem hódítunk az élet szinpadan.

Mielőtt tehát a lelkész-képzés módozataira kiterjeszkedném, rá kellett mutatnom az okra, mely miatt főiskoláink hittanhallgatóinak száma évről-évre fogy, úgy hogy ez évben egyházkerületünk két legnépesebb főgymnasiumában az érettségi vizsgát tett ifjak közül csak egyetlenegy jelentkezett a lelkészi pályára; egyszerűs mind az intéző körök figyelmét fel kell hívnom arra, hogy a lelkész-képzést hiába szervezzük ujonnan a mai kor kivanalmainak megfelelőleg, — ha nem lesz kiket képezni.

Tisztességes fizetés, nem a hivek közvetlen terheltségével, hanem országos segélyből az 1848-ik XX. t. cz. alapján, fokozatos előléptetés, nyugdíj, a tanulói

pályának anyagi terhektől megkönnyítése, alapítványok, segélyek által támogatása: és erős hitem van, hogy kollegiumaik megnépesülnek.

Most térjünk át tárgyunk érdemleges felvételére. A lelkész-képzésnél meggyőződésem szerint következőkre kell a tanár munkásságának különösen kiterjedni:

1. Ültessen az ifju apostoli lélekbe *hílet* és *meggyőződést*, hitet az evangéliom isteni eredetéről és igazságainak idvezítő erejéről; meggyőződést ev. ref. vallásunk hitelveinek helyességéről és boldogító volta iránt. Csak az képes hitet támasztani mások lelkében, a kiből magában megvan az előhit, csak annak tanítása lehet építő, a ki maga is át van hatva beszédének igazságától.

2. Szükséges a *belső hivatoltság*. Ha elszánta magát az ifju a lelkészi pályára, már e lépés belső hivatoltságot jelez, de a tanárnak kell ezt tovább fejleszteni, megismertetni a lelkészi hivatal magasztos teendőit, az emberi társadaiom tökéletesítését czélzó nemes munkásságát; másfelől felmutatni, hogy e pályán kell az önuralom, lemondás, önfeláldozás erényeit úgy gyakorolni, miként más munka terén sehol.

3. *Jellemtisztaságra neveljék*. Meg kell tanítani a leendő lelkészeket arra, hogy jellemtisztaságukat sem az érzéki kívánságoknak, sem világi anyagi érdekeknek fel ne áldozzák, azokért áruba ne bocsássák; mert miként várhasák mások becsületét, tiszteletét, ha ön magukat nem becsülhetik. A jellemtisztaság mellett *szilárdtság* is legyen lelkökben, mely a csábítások ingereinek ellenök áll, a kísértések felett győzedelmeskedik, es jóban roszban apostoli elveihez hű marad. Miként lehetne sikeres a lelkész üdvre vezérő tanítása, megterésre hívó szózata, erényes életre buzdítása, ha ő maga példát nem mutat arra?

4. Szükséges az *iskolai szaktudományos képzés*, a *bibliának teljes ismerete*, de a mellett általános, hogy úgy mondjam *encyklopaedikus képzettség* is, melyre ugyan az iskolai pálya kötelességei nem engednek elég időt fordítani, de azért gondja legyen már ott is az illető iskolai hatóságnak arra, hogy a más tudományokban való jártasságot, ismereteket könyvtári uton is szerezzék meg, mert künn az életben az a hite van népünknek, hogy a papnak tudnia kell mindenhez, s ha hivei bizalommal intéznek bajáikban hozzá kérdést: kellő tanácsot, tájékoztatást és felvilágosítást legyen képes adni mindenféle ügyben.

5. *Előadási képessége* legyen gyakorlat, példa és oktatás által úgy kifejlesztve, hogy mindenki élvezetet találjon benne. Nagyon fontos része ez a lelkész-képzésnek. Hiábavaló a legapostolibb stíl és buzgóság, leg-tökéletesebb szónoki mű a prédikáció készítésében, ha az előadási képesség nincs kifejlesztve, vagy a testi szervezet nem alkalmas, elveszti becsét; míg ellenben kevésbé szabatos és szónoki magaslaton álló beszéd, szép előadás, megnyerő beszédmodor és alkalmas testi szervek mellett lekötö a figyelmet, kedvezőleg hat a hallgatóságra és építővé lesz.

6. *Társadalmi műveltség* nélkül, különösen a mai korban egy lelkésznek nem lehet szerepelni. Az iskolai majdnem kaszárnjai élet azt nem mondja meg, alkalmas kell adni arra, hogy művelt társaságokban forgolódhasanak, magoknak a *tanároknak is bizonyos órákon társalgási gyakorlatokat kell tartaniok*, hogy bármily körben is megjelenhessenek az ifju lelkészek, s állásukhoz illő műveltséggel, társalgási modorral birjanak. A korral haladnunk kell, s mi, kik a folytonos tökéletesedés munkájának szükségességét prédikáljuk, ha elmaradunk, a társaságnak guny és nevetség tárgyai leszünk. A szegénység

mellett a társadalmi műveltség hiányában kell keresnünk okát annak hogy a tekintélyesebb köröket, miveltebb és gazdagabb egyházi tagokat nem vagyunk képesek megnyerni egyházunk szent ügyének; az indifferentismus folyvást nagyobb mérveket ölt fel nagyjainknál, a kik közül nagyon sokan — valljuk be — kicsinylik a lelkészek állását és egyéniségét, csakis a kiválóbb tehetségeket és tevékenységet részesítik némi figyelemben. Oda kell tehát hatnunk, hogy ifju lelkészeink társadalmi téren is képesek legyenek úgy szerepelni, miként a műveltség, tudomány, hit és erkölcs apostolai nek magasztos hivatásuk kívánja, és meg tudják nyerni, hódítani, még az elbizakodottságot is.

7. *Emberekkel bánni tudás* a gyakorlati lelkipásztori bölcsesség. Oly engedékeny a nép, hogy papjának több emberi gyarlóságát megbocsátja, sőt szónoki előadásának gyengeségeit is elfeledi, ha hiveivel beszédben, cselekedetben jól tud bánni. A legszegényebb sorsuakhoz is atyailag leereszkedni pajtáskodás nélkül, tiszteletet, becsültetést vivni ki büszkeség nélkül, tanácsot adni az ügyes-bajos embereknek, szeretetet hirdetni és követni minen ténykedésben: ez az az eljárás, a mivel legjobban meg lehet nyerni hiveink bizalmát, s a mely erkölcsi eszközökkel legtöbb sikert lehet elérni a lelkészi munkásság terén. Azt hiszem, sőt úgy vagyok meggyőződve, hogy különösen falusi lelkészeknél az emberekkel bánni tudás hiánya okozza a sikertelen munkálkodást, és a hivekkel gyakran előforduló összeütközést, mely versengések míg a lelkész hivatali egyéniségének nemes törekvéseire leverőleg és elkésértőleg hatnak, addig káros akadályai a hivek egyetértő munkásságának és az egyháziasság fejlesztésének is.

8. Végül *szükség megismertetni* a leendő lelkészeket a gyakorlati életben előforduló *s a lelkipásztori gondozás körébe tartozó különféle esetekkel*, mint: a perlekedő atyafiak, viszálykodó házasságok kibékeltetése, törvénytelenül együttélők, hitetlenek, istenkáromlók, henyelők, fősvények vagy tékozlók megtérítése, az egyház közügyeinek kormányzása, az egyház javainak, jövedelmeinek ellenőrzése, felügyelete, és ki tudná elsorolni a teendőket, melyek a jó lelkipásztor gondját igényelik. Ez utóbbi 4 pontban felmutatott képesség kifejllesztése feltételezi a belmisszió és kura pasztorális teendőinek sikerét, melyekre oly nagy súlyt kell mai korban fektetnünk. Csak úgy lesz az evangéliumi tanítás építő és gyümölcsöző, ha a lelkész jó példaadása és mindenre kiterjedő gondozása tetőzi be hivatali munkáját.

A *gyakorlati részeket*, mint egy igen jeles, theológiai tanárságot viselt egyén is megjegyezte, — a tudományos képzésre készülő és azzal foglalkozó tanár nem ismerheti, ennél fogva kellő alaposítással és sikerrel nem is taníthatja: kívánatos lenne azért, hogy *minden hittanászaki képző intézetben erre külön tanári állás szerveztessék, melyen legalább 10 éven át gyakorlati lelkészettel foglalkozó egyének tanítanának*, vagy ha ez iskoláinknál anyagi nehézségekbe ütköznék, legalább a hittanászaki tanfolyam 4-ik évében, a másik felében 5 hónapon át, a már tanulmányaikat végző lelkész ifjaknál, előnyösen ismert és tényleg szolgáló lelkészek alkalmazásával kellene a fentebb elsorolt gyakorlati képzést befejeztetni.

Mindezekre eddig is szükség volt, de ismerjük be, hogy iskoláinkban nem fektettek súlyt az ilyen képzésre, sőt csaknem kizárólag az elvont tudományos képzés volt az egyedül czél, az elre bízták lelkészeink terebri képződését, a mi sok tévedésre, ingatagságra, eltartódságra és fajdatom, elesésre is vezette a tapasztalatot a lelkészi nemzedék több tagjait.

Tudom, nem mondtam új dolgokat, habár nem ily tüzetes rendben vitatták egyházi lapjaink ezen szükségleteket: de nem hangoztathatjuk elégszer, s nem vehetjük le a napirendről mindezen kérdéseket, míg megvalósítva nem lesznek, mert az ily lelkésznevelési rendszertől függ az újabb lelkészi nemzedék jövője, és magyar reformált egyházunk biztos fejlődése és erősödése.

Soltész János.

TANÜGY.

A debreczeni ev. reform. főgymnasium értesítője az 1894—95. iskolai évről.

Dóczy Imre, a debreczeni ev. ref. főgymnasium ügybuzgó és sikeres tevékenységű igazgatója, rövid egy évi időtartam lefolyása alatt is igazolta, hogy igazgatói feladatát nemcsak teljesen ismeri, hanem teljesen megvalósítani is tudja. Ennek okmányjellegű bizonyossága a mult tanévi Értesítő, mely mind az ezredévi kiállítás tanügyi csoportjának illető szakosztályában méltán foglalhat helyet, mind a negyedfélszázados debreczeni kollégium főgymnasiumának eddigi történelmét keilően tünteti fel.

A vaskos kötet két fő részre oszlik. Az elsőben, 427 nagy nyolczadrésnyi oldalon a kollégium és illetőleg ebben a főgymnasium történelme van levezetve a legrégebb időktől 1894-ig; a második főrész pedig külön 143 oldalon a főgymnasium 1894/5. tanévi életét tárja fel. Az előbbi tartalom arab, az utóbbi római jegyekkel van lapszámozva. Már hacsak a tartalommutatót irnak is ki, egész korrajz jelennék meg előttünk, a mely hű és találó vonásokkal szemlélteti az egyes korszakbeli átalakulásokat, valamint a lánczolatossá fejlődés és haladás folyamát, nemkülönben azokat a törekvéseket és sikereket, melyek a debreczeni kollégium életének megannyi jelei, bizonyágtételei. Ámde ily nagy terjedelmű és értékes munkának a tartalmát ily rideg jelzés közlése révén csakis felületesen, hézagosan mutathatnók fel, viszont annak pusztán csak kivonatolása által véienék a mű íróinak czélzata ellen. Az ilyen munkát olvasni kell mindenkinek, a kit a magyar nevelés- és oktatásügy és kivált meg a debreczeni kollégium léte érdekel. És mindezekről a nagyfontosságú dolgokról és kérdésekről történelmi hűséggel s tárgyilagossággal értesítenek bennünket ez Értesítő érdemes szerzői s összeállítói.

Az első szakaszban *Géresi Kálmán*, alapos forrástanulmány nyomán, avatott tollal, vonzó modorban írta meg a kollégium külső történetét kezdettől 1848-ig (5—40 l.). A kollégium, a város és az egyház levéltáraiból kinyomozott hiteles adatok alapján egészen megjeleníti előttünk a kollégiumi hajdankori ifjuságnak, az illustrimus és amplissimus cultusnak társadalmát, a midőn lépésről lépésre haladva, pragmatice előadja, miként fejlődött és állott elő e kollégium, első sorban Debreczen város áldozatkészsége, majd a czéheknek segedelmei, azután sorban a főúri és fejedelmi pátronusoknak nagylelkű adományai — és a mi legnagyobb szerencséje volt — a debreczeni ev. ref. egyháznak és a tiszántuli egyházkerületnek hathatós gyámolítása és pártfogolása folytán. Méltó elismeréssel és kegyeletes tisztelettel rajzolja Martonfalvi, Maróthi, Sinai Miklós, Hatvani, Buday Ézsaiás, Péczeli, Kerekes és tanártársaik, valamint Récsy János érmelléki esperes, mint alapító

érdemeit s a minden tekintetben sikerült korrajzot a kollegium kormányzási jogának megjelölésével zárja be. Ugyanő ecselelte még az 1848 előtti iskolai élet általános képét (143—160 l.), és írta meg a főkönyvtár történetét (334—344 l.), az előzőhöz hasonló szabadsággal és tárgyszeretettel.

A második szakasz teljes száz oldalon *Sinka* Sándor írta, sok tudással, helyes kritikával, erőteljes és élénk előadással. Tárgyal a debreczeni gymnasiumi oktatásügyről négy fejezetben ugyanis 1.) szól a tantervi fejlődésről s párhuzamosan kiterjeszkedve a fegyelmi állapotról is e legrégebb időktől Maróthiig 1741-ig (41—69 l.); 2.) ismerteti Maróthi György reformjait, hatását s az 1775-iki methodust (69—101 l.); 3.) leírja a ratio educationis hatása alatt keletkezett reformmozgalmakat 1817-ig (101—129 l.) és végül 4.) felmutatja az 1817—20-diki tantervet, mely mondhatni 1849-ig érvényben volt s igen tanulságosan mutatja ki, hogy a magyar protestáns tanárképző intézet első tervezete miképen s mi okból szülemlett meg s miképen diadalmaskodott a humanizmus (129—142 l.). Ugyanő állította össze a publikus praeceptorok névsorát, kik közül az ezen intézmény fennállásának utolsó időszakában működött s ma még élő tanfőfiakat már veterán bajnokok gyanánt tisztelhetjük.

Sok utánjárást, figyelmet és gondot igénylő részlettel gazdagította az Értesítőt *dr. Gulyás* István, a ki önállóan külön fejezetben sorolja fel és jellemezi azokat a kiváló tanárokat, kik az 1848 előtti *egységes* főiskolában részint nagyobb mérvű közvetlen hatással, részint számot tevő irodalmi működésükkel, a főiskola egész szellemi életére és így a mai értelemben vett gymnasiumi tanügy előbbvitelére is a maguk korában első rangú befolyást gyakoroltak (172—181 l.); míg már *Kulcsár* Endre és *S. Szabó* József közreműködésével összeállította az 1848 előtt használt tankönyvek egész sorozatát (204—225 l.). A gymnasiumi önképzőkör történetét *Kulcsár* Endre, a fizikai szertárét *K. Kiss* József, a természetrajzi muzeumok történetét *Kovács* János írták; a kollegium épületéről meg *dr. Varga* Bálint közöl érdekes és tanulságos leírást. (368—379 l.). A tanulók ellátásáról és segélyezéséről, a tápintézeti, élelmezésről, az Andaházy intézetről s alapítványokról *Elek* Lajos tájékoztatja az olvasó közönséget, egészen megbízható s hangosan beszélő okmányok és számadások alapján.

A nevezett értékes anyagalmaz mellé méltán sorakozik s az egész Értesítő térfogatának majdnem fele részét tölti be *Dóczy Imre* főgymnasiumi igazgató munkája. Nevezetesen az 1848. előtti iskolai élet rajzában külön önálló szakaszban, méltó elismerés és lelkesültség hangján ő ír a *rézmetsző diákokról*, nevezetesen azokról a kiválóbb talentumu togátus ifjakról a kik geometriai rajzokat és természetrajzi ábrákat metszettek, földgömböket készítettek és magyar térképeket adtak ki az iskola és a tanuló ifjúság közhasználatára. Azután teljes száz oldalon megrajzolja az ujkori gymnasium képét, feltüntetvén mesteri vonásokkal 1., hogy milyen volt az Entwurf főgymnasiuma (226—268 l.); 2., minő berendezésű volt a hat osztályu gymnasium 1861—1873-ig (268—302 l.) s hogyan fejlődött évről-évre annak belső élete, hogyan bontakozott ki önerején a mult idők hagyományos szokásaiból s hogyan tartott lépést a kor paedagogiai irányelveivel? a mint ezt főleg 3., az 1873-tól a jelenig tartó időszak rajza feltünteti (302—325 l.) itt már csakugyan nem lehet tömöríteni

a szerző előadását; oly annyira nyomon járó, szakszerű és lánczolatossá kapcsolatban levő ez az egész korrajz, hogy azt csak akkor tudhatjuk valójában fel-fogni, ha figyelemmel elolvassuk, a mikor még sokkal jobban tudunk lángolni és még készebbek leszünk élni s dolgozni ezért a mi sok viszontagságon keresztül ment s ma mind magyar nemzeti, mind evangyéliumi reformált szellemben fejlődő kollégiumunkért.

Dóczy Imre igazgató szerkesztői munkája az 1894/95. iskolai év különálló értesítője is (I—CXLIII. l.) Tizenhárom szakaszban tömörítve, de azért minden jelentős mozzanatra kiterjeszkedve, feltárja előttünk a főgymnasium mult tanévi életének képét. Az első szakasz 14 tételszám alatt felsorolja a tanév történetéhez anyagot szolgáltató adatokat, minők a felvétel, megnyitás, új tanerők beiktatása, új tanterem felszerelése, tanárok tanulmányútja, gyűlések, a rajz és gyorsírás rendkívüli tanítása, a vallásos és hazafias érzés ápolása, a tanulók egészségi állapota, class. philologiai muzeum szervezése, állami felügyelet gyakorlása, debreczeni országos tanszerkiállítás jelentősége, kerületi tornaverseny és vizsgálatok lefolyása. A többi szakaszok közül figyelmet keltebbnek tűnik előttünk a jelenlegi gymnasiumi tanárok eddig végzett irodalmi működésének jelzése (IV. szakasz); a tanszerek gyarapodásáról szóló kimutatás (VII. szak.); a jótétemények felsorolása s a statisztika. Fel volt véve a 8 osztályba 741 rendes, 35 magán, összesen 776 tanuló, vizsgát tett 709 nyilvános, 35 magántanuló, kik közül 626 ev. ref. volt. Jutalomban részesült 29, ösztöndíjban 151, féltandíj kedvezményben 125, negyedben 63, egész tandíjmentességben 58. Ingyen lakást kapott 75. Előmenetel tekintetében minden tantárgyból jeles 83, jó 197, kielégítő 333, a gyengébbek száma jelentéktelen. Az érettségi vizsgálatra jelentkezett 51, ismételt 5, pótlót tett 1; szóbelire bocsáttatott összesen 56, kik közül 4 jelesen, 11 jól, 27 egyszerűen érett, 11-en pedig javítóra és pótlóra útasítottak.

A mi e millennáris Értesítő külalakját s kivitelét illeti, az a vidéki könyvnyomdászat szempontjából megfelelőnek s méltánylásra érdemesnek mondható. A szöveget több, meglehetősen sikerült fénynyomat élénkíti. A címlap előtt látható a debreczeni ev. ref. kollegium képe, az ő épület 1869-iki rajza a 370. oldal után van fűzve. Sikerült felvétel a nyilvános olvasóterem (340. l.), az oratorium (az 1849-iki országgyűlés színhelye) a kollegium udvara (374. l.), lépcsőháza (376. l.), díszterme (378. l.), tornaterme, tápintézeti ebédlője (384. l.), az anyakönyvtár északi hajója, a fizikai tanterem és az állattani gyűjtemény részletrajza, (364. l.) A tanárok arcsképei közül méltóságos és tekintélyes alakokat tárnak eléink Maróthi György 1738—1744; Sinay Miklós 1760—90; Sárváry Pál 1795—1839; Hatvani István 1749—86; Péczely József 1815—49; Budai Ézsaiás 1794—1820; Kerekes Ferencz 1823—50; és a dynasztikus érzelmű Szoboszlai Pap István tiszántuli ev. ref. püspök 1841—55. sikerült fényképei. Nagyon jól fest a kollegiumi szénior tipikus alakja is az 1780-iki egyenruhában. (145. l.)

Ajánljuk a Dóczy Imre igazgató ügyszeretetére, szaktudására és izlésére valló, egyszersmind a közreműködött tudós tanártársak jó hírnevét is igazoló Értesítőt öregeink és ifjaink figyelmébe. Öregeink lelki megnyugvással tapasztalhatják ebből a könyvből, hogy a jelenlegi kollegium méltó örököse az előző kori kollegiumnak s a debreczeni kollegium nem csak volt, hanem *lesz*. Viszont ifjaink tanulságot és lelkesedést

meríthetnek a multból a jövőre, melynek folyamán e kollégiumra, ennek tanáira s az ebből rajként kibocsátott ifju nemzedékekre, nagy feladatok megoldása vár. Adja Isten, hogy a jövő — boldog és dicső legyen!

KÖZÉLETÜNK.

NEKROLOG.

SZILÁGYI SÁNDOR.
1858—1895.

A nagyszalontai egyházmegyének, sőt talán hazánknak is legnagyobb missiói körét s annak székhelyét, *Boros-Sebest* sulyos csapás érte augusztus hónapban.

A boros-sebesi missiói lelkész *Szilágyi Sándor* augusztus hó 19-én jobb létre szenderült.

Csak négy éve volt még ez év márczius 22-én, hogy hosszas káplánkodás, sőt káplán-tanítóskodás után rendes lelkésszé lett ő, ki a lelkészi pályára oly igaz benső hivatással birt, — mit e négy év alatt maradandó emlékü tetteivel mutatott meg. S talán ép abban áll éltének tragikuma, hogy a mi, ki nem elégitő s minden magasabb tekinteteket nélkülöző lelkészválasztási rendszerünk hosszú ideig leszorítván őt az önálló működés teréről, csaknem lásas erővel fogott hozzá az alkotásokhoz. Ujraépítette (és pedig a mi csaknem példátlan s talán nem is nagyon követendő) saját *egyezer* frtos adományából a rozzant paplakot. A város legszebb pontján megvétetett az egyházzal egy jövedelmező uradalmi épületet s missiói körében, főleg a most már néhaivá lett *Uj-Bokszeg* szervezésén fáradozva, gyöngye teste (ugyan melyik test ne gyengülne el 10 évi káplánkodás alatt?) megtört a haladni vágyó lélek szárnyalásai alatt. S a harmadik évben már *Kneipp* wöris-hofeni kuráját volt kénytelen igénybe venni meggyengült idegeinek edzésére, honnan a mult év szeptemberében haza jövéen, megújulni látszó erővel igyekezett folytatni hivatását. De augusztusban három heti sulyos szenvedés után egy újabb kór kioltá nemes lelkét.

Életrajzi adatait a következőkben adhatom elő:

Született a megboldogult *Gyomán*, 1858 aug. 11-én jómódú földműves szüléktől. Mező-Túrra költözvén szülei, az elemi iskolákat ott végezte, úgyszintén a gymnasium VI alsó osztályát is. Túrról Debreczenbe ment tanulni, hol 1876-ban letette az érettségi vizsgát s ugyanazon év őszén megkezdte a theologiai tanfolyamot, mit — ez adatok közlője szerint — „sok nyomorral“ küzdve végezte. A lelkészképeségi vizsgák letévése előtt T.-Szőlősn és Déva-Ványán szolgált 1 év és 10 hónapig, s első vizsgáját 1882-ben, a másodikat 1883-ban tette le. S mint annyi sok más, „*lelkészi oklevelet*“ nyert, hogy *lelkésszé* legyen 8 év múlva. Nem az ő hibája, hanem a mi nagyszerű rendszerünké, hogy 3 évig még káplán-ság sem jutott neki s *Mező-Túron* mint városi irnok volt alkalmazva.

Mező-Túron, T.-Földváron, Nagy-Réven, T.-Roffon, F.-Tóton s Pankotán segédeskedve, 1890. július 1-én *Sebesbe* ment helyettes papnak s ott 1891. márczius 22-én rendes lelkésszé választott s ugyanazon évben nőül vette híien szerető hitvesét, Cs. Nagy Mária m.-turi tanítónőt.

Hogy mit tett, elmondám fentebb röviden. Még csak azt említem föl, hogy temetése az egész város részvéte mellett augusztus 21-én d. u. volt. Papok és tanítók nem voltak jelen. Hiszen *Sebes* messze van! S nagy az a kálvinista „szegénység.“ (!) De mégis voltunk négyen. A sebesi (most már pankotai) tanító Nagy Miklós, a sebesi segédlelkész Imre Árpád, a pankotai lelkész *Kócsa Károly* és e sorok írója.

A koporsó a templom szép udvarán volt félállítva s *Kócsa* (ki 20 év alatt az 5-ik ref. papot temette *Sebesben*) megható gyászimádságot mondott. A káplán predikált s kikisértük a megsiratottat a hegyoldalban fekvő temetőbe, hol letettük pihenni!

Nyugodjék békében. Áldjuk emlékezetét.

Vadas Gyula.

IRODALOM.

Az unitárius történetírás legújabb remeke.

Ötödfél évvel ezelőtt, 1891 márcziusában jelent meg Kanyaró Ferencz, kolozsvári unitárius tanárnak „Unitáriusok Magyarországon, tekintettel az unitarismus általános történetére“ című munkája. Értékét és szellemét bizonyára minden olvasó jól ösmeri az egyházi lapok és szakfolyóiratok bírátaiból, melyek csaknem páratlan egyhangúsággal a legkeményebben elítélik szerző elfogultságát, irányzatosságát s a kálvinizmus elleni vakmerő, gyűlölködő támadását.

Kenessey Béla például, a „Protestáns Szemle“ 1891 évi folyamának 606—614 lapjain megjelent bírálatában, egyebek közt, a következőket mondja Kanyaró művéről:

„Történet akar a mű lenni, de inkább csak röpirattá, mint tárgyilagos históriává válik a szerző célzatosságával.“

„... valóságos kihívás, nyílt kesztyűdobás lett a munka, a mely nem csoda, ha ellenhatást támaszt.“

„Kanyaró művében . . . a tárgyilagos történetíró helyett találtam a felekezeti célzatosságnak szolgált, egyoldalú kritikust és a bölcsész helyett azt a felekezeti szenvedélytől elvakított embert, a ki a maga nézetein kívül a világon semmi mást méltányolni, elismerni nem is akar, nem is tud.“

„Kanyaró Ferencz sehol, de csak egy pillanatra is nem tud oda felemelkedni, a honnét meglátná az eszmék fejlődését és azok horderejét.“

„... előadásában néhol egészen pórias lesz.“
A „Századok“ 1891 évi folyamában (a 668—672. lapokon) *Zoványi Jenő* méltatta e munkát, melyben „az elfogultlanság, tárgyilagos nyugodtság és helyes történeti kritika szempontjából sok kívánni való marad fen.“ „A mű alapfogyatkozása a történelmi magasabb felfogás és igazságszolgáltatás sajnálatos hiánya.“

Az idézett pontokat azért kellett felhoznom a két tudományos folyóirat bírálatából, mert igen szépen illusztrálják azon kemény ítélet jogosultságát, melyet Kanyaróról és munkájáról épen én mondtam volt ki: „*Kanyaró, mint történetíró, . . . komolyan számba nem jöhet.*“

E szavakkal végeztem az akkor általam szerkesztett „Dunántuli Protestáns Lap“ 1891 évi 14-ik számában, ápril hó 5-én megjelent bírálatomat, melyet külön füzetben is kiadtam és elterjesztettem.

Örvendek rajta, és dicsekszem vele, hogy bírálatom czime: az „unitárius történetírás“ azóta csaknem szálló-

igévé vált nálunk, az elfogult és czélzatos történetírás megjelölésére.

Az én kis füzetemen kívül még egy másik önállóan megjelent munka is foglalkozik Kanyaró művével: *Balogh Ferencz* füzete, mely „Kellő világítás Kanyaró Ferencz unitárius történetéhez” cím alatt Debreczenben, az 1892. év nyarán jelent meg s valóban méltó zárkövét képezi az unitárius történetírás első vakmerő kihívása által előidézett irodalomnak.

Ag „unitárius történetírás” megalapítóját és mesztérét, Kanyaró Ferenczet azonban mindezen kedvezőtlen bírálatok legkevésbé sem alterálták, sőt még nagyobb és szebb tettekre ösztönözték. Több mint egy éven át példás megadással, csendesen hallgatva fogadta a munkájára hulló kemény csapásokat, midőn azonban Balogh Ferencz műve is megjelent, újra felvette pihent tollát s a „Keresztény Magvető” 1892. évfolyamának szeptember októberi füzetében megkezdé ujjabb polemikus művét „Unitárius történetírás és kálvinorthodoxia” cím alatt.

Nagyszámú bírálói közül épen engem részesített Kanyaró abban a kiváló szerencsében, hogy válaszoló munkájában főképp velem, illetőleg 17 lapra terjedő bírálatommal foglalkozik, de nem ám felületesen, hanem oly dicséretreméltó alapossággal, hogy 1892 szeptemberben megkezdett polemiját csak a folyó 1895. év júniusában fejezte be.

Három évi nagy munkájának gyümölcsét, az unitárius történetírás ezen legújabb remekét Kanyaró külön lenyomatban is kiadta, mely folyó év augusztusában „Unitárius történetírás és kálvinorthodoxia. (Szeret és Kálvin.)” cím alatt Kolozsvárott jelent meg 159 sűrűn nyomott nagy 8-adrét lapon.

Révész Kálmán.

(Folyt. köv.)

KÜLÖNFÉLÉK.

— **1895. otóber 1.** Álljunk meg egy perczre ezen emlékkönél, mely magasan kiemelkedő helyet foglal el az ezer évet élt magyar nemzet történetének eddigi multját és ezutáni jövőjét elválasztó emlékkövek között. Ne engedjük elrepülni e napot, melyről, melynek fontosságáról előzetesen oly sokat beszéltünk, ne engedjük elrepülni fejeink fölött úgy, hogy föl ne jegyeznők azt mostan is egyházi krónikánk legnevezetesebb napjai közé. Föl kell azt igenis jegyeznünk, mert a modern Magyarország történetében a hét ezen napjával, a keddi napra esett október 1-ével új lap nyílik meg. Az 1791—92. XXVI. s az 1848. XX. törvényczikkek meghozatala óta nem volt törvény, mely fontosabb lett volna hazánk egyháztársadalmi életére, fejlődésére, mint az a három egyházpolitikai törvény, mely ezen a héten életbe lépett. Sőt ezek sokkal fontosabbak azoknál, mert az 1791—92. XXVI. t.-cz. tulajdonképen csak a hazai protestánsokra volt véghetetlenül fontos, az 1848. XX. t.-cz. pedig soha életbe

sem lépett, s megvalósulását csak epedve várja hazai protestantismusunk: míg az új törvények nemzetünk egész testére kihatnak s immár teljes érvényükben életbe is léptek. A politikai lapok híven és örömmel referálják, hogy a nagy reform, melytől az ultramontán klérikalizmus minden válogatatlan eszközzel riasztgatta jó magyar népünket, minden számba vehető zökkenés nélkül, könnyen bele illeszkedett nemzeti szervezetünkbe. Eddigi tudomásunk szerint talán csak egy helyen lázította föl a tudatlan népet az új intézkedés ellen egy r. kath. hecczkáplán, de hát ez a nemzet nagy egészének loyalis magatartása mellett komoly figyelmet, meggondolást alig érdemlő tény. Életbe lépett tehát a nagy reform, melylyel hogy időről-időre járni fog még több balfogás, de a mely a rendszer lényegét egyáltalában nem érintendi: az teljesen bizonyos dolog. Mi üdvözljük, megnyugvással, sőt igaz rokonszenvvel üdvözljük nemzeti életünk új korszakának hajnalhasadásán ezen új törvényeket, melyekhez igen rövid időn a zsidó receptióra vonatkozó törvénynek a törvényhozás mindkét háza által teljes szövegezésében immár végleg elfogadott újabb liberális alkotása is járuland, — s midőn a modern Magyarország erősödésének tényét látjuk ezek által igazolva, kívánjuk egyszersmind, hogy egyházunk, a hazai protestantismus, mely oly nemes önfeláldozással segítette elő az új törvények megalkotásának, életbe léptetésének nagy munkáját: maga is erősödjék, szilárduljon azok által. Ezt kívánjuk, ezért imádkozunk.

— **A debreczeni lelkészválasztás** ügye, fájdalom, még mindig zavarja a kedélyeket. A választás ellen nevezetesen a törvényes határidőn belől, szept. 28-án 15 választó egyháztág felebbezést adott be azon alapon, hogy a szept. 15-iki lelkészválasztás alkalmával a M. Gy. pártja részéről oly mérvű visszaélések, erőszakosságok követték el, melyek a Sz. Gy. pártján levő választókra, azok szabadakarntnyilvánítására egészen bénítólag hatottak. Az esperes úr a hozzá beadott panaszt a törvény értelmében letette a presbyteriumhoz, a mely ezen ügyben f. hó 11-én fog ülést tartani, miután a tegnapi összehívott gyűlés, tagok nem jelenvén meg kellő számmal, nem volt megtartható. A közvélemény, úgy tapasztaljuk, általában az, hogy kár volt a felebbezéssel új tápot adni a további izgalomra.

— **Zelenka Pál** püspökké való újra megválasztásával ismét fölmerült a kérdés, melyet lemondása után azonnal szóvá tett a politikai sajtó s beszélgettek politikai és egyházi körökben, hogy vajjon adott körülményei között tagja maradhat-e ő a felsőháznak? A kérdés már eldöntöttnek tekinthető, a mennyiben a felsőházban is foglalkoztak e kérdéssel, s a miniszterelnök előleges nyilatkozatából arra lehet következtetni, hogy Zelenka püspök töröltetni fog a főrendek közül, a mely esetben a hivatali idejére utána következett Müller Frigyes erdélyi szász püspök fog helyére a főrendiházba meghivatni.

— A „Sárospataki Lapok“ legközelebbi száma lelkészképesítő bizottságunknak az egyházkerületi gyűlés elébe terjesztett abbeli indítványát, hogy a jövő 4 évi cyculusban az ószövetségi exegesisből a 23 első zsolttár, az újszövetségből pedig a Zsidókhöz írott levél tűzessék ki vizsgálati tárgyul, jönnek láttá megjegyzésekkel kísérni. Azon pedig, hogy lapunk ezt a határozatot fontosnak találta nevezni, megütközött. Megnyugtathatjuk, hogy az általunk használt kifejezés egyszerűen az érdekelt vizsgálattevő atyafiaknak szólt, kiknek a figyelmét a vizsgálat tárgyában történt változásra föl akartuk hívni. A mi nevezett laptársunknak a mérték leszállítása fölötti aggodalmait illeti, — hát ezek tárgytalanok. Nálunk az újabb időkig — helyesen-e, nem-e, most ne feszegezzük — az volt a gyakorlat, hogy az első lelkészképesítési vizsgálat tárgyául az ószövetségi írásmagyarázat köréből egy félévi tananyagot tűztünk ki. A kijelölt 23 zsolttár pedig ennél bizonyítva több. Hogy aztán ezek a zsolttárok akár a többiek, akár pedig a próféták felett 4 esztendeig „dominálni“ volnának hivatva, semmiképen sem ösmerhetjük el. Mert hiszen a mellett, hogy időnként amazokra is sort kell keritenünk, írásmagyarázati óráinkon s félévi vizsgálatainkon velök egyenlő figyelemben igyekszünk részesíteni emezeket is. De lelkészképesítési vizsgálat tárgyául talán mégsem tűzhetünk ki mindent? S hogyha nem; ha fennálló szabályzatunk értelmében a vizsgálat tárgyának négy évenként változani kell, s ha az utóbbi időkben réges-régóta mindig csak prófétai szakaszok voltak kijelölve: úgy aligha követtünk el főbenjáró bűnt, mikor a zsolttárokra is sort mertünk keríteni. Avagy talán a messiologia szempontjából készült zsolttár-szemelvényt várt volna tőlünk a t. szerkesztőség? Mi a magunk részéről sem csalatkozhatlannak nem tartjuk ezt a subjectiv jellegű szempontot, sem egy illeten szemelvényt egyedül idvezítőnek nem vallhatunk. A hol az ószövetségi theologia szintén tárgya a vizsgálatnak, ott azt a szempontot bátran mellőzhetjük. Az illető szakaszok kijelölése valami veszedelmes újításnak, vagy egyáltalában csak újításnak is, nem minősíthető. Különben, őszintén megvalljuk, nem zárkózánk el újítások elől sem. A régi pataki deákok példáját, a kik a kápláni vizsgálatra 150 zsolttárral állottak elő, mi is tanulságosnak és követésre méltónak találjuk. S ha a „Sárospataki Lapok“ szerkesztősége egyetemes konventünknel annak a régi jó szokásnak szabálylyá tételét fogja indítványozni, mi — higye meg — örömmel csatlakozunk hozzá. Hasonlóképen gondolkozunk az újszövetségi exegesis köréből kijelölt vizsgálati anyagra vonatkozólag is. Az előző négy éves időszakok folyamán a pásztori levelek, a galatiai és római levél voltak vizsgálati tárgyul kitűzve, most jön az épen olyan fontos és bizonyos tekintetben még alkalmi vonatkozásának is tekinthető Zsid. levél, aztán sort kértünk a Kor., Ef., Kol. s többi iratokra is. — Egyszersmind lekötelezne az illető tisztelt szerkesztő úr bennünket, ha „az exegetikai tudomány nevében“ utána járna annak, hogy az egyes hazai theologiai akadémiákon az utóbbi tíz év alatt kik és mely szentíráti darabokat, hány órán s mily terjedelemben adtak elő és a kápláni vizsgálatokon mik voltak az exegesisből tett vizsgálat kötelezett tárgyai nemcsak in thesi, mert ez nagyon tág fogalom, hanem in praxi, a mi tényt állapít meg. Ekkor meg fog győződni affelől, hogy Debreczenben az exegetikai tudományosság színvonalát épenséggel nem szállították le.

— Magyar bibliatársulat alakult ág. hitv. ev. testvéreink körében, mely a következő körlevelet küldte be

hozzánk. Van szerencsénk tudtára adni a t. közönségnek, hogy Magyar Bibliatársulatunk immár tényleg megkezdte működését. Az eredetiből származott magyar bibliafordítás csak egy létezik: és az a Kámori bibliafordítása. Ezt birjuk és terjesztjük. Van egész bibliánk t. i. ó- és újtestamentom együtt, azonkívül Apokrifusaink is külön. Mindkét könyv egyenlő nagyságu, tehát mindkettő egy könyvbe köthető. Kérjük pártolótaggá lépni be. A pártolótág kap egy bibliát, melynek árát évi 3 részletben fizetheti, vagyis minden 4-dik hóban egy-egy részletet. Az Apokrifusok külön nem kaphatók. A pártolótág semmit sem fizet többé, de pártolótág marad holtá napjáig. Kap évi vagy esetleg havi Értesítőt ingyen. Örökös a társulat fölött, előmozdítja és tanácsával támogatja. Egész bibliánk 3-féle van: 1. Közönséges 3 frt (4 havi részletekben egy-egy forint) 2. Finom 3 frt 60 kr (4 havi részletekben 1 frt 20 kr.) 3. Diszpeldány 10 frt (egyszerre fizetendő.) Azonkívül Apokrifusok 1 frt (4 havi részletekben 33 kr, 33 kr, 34 kr). A bibliának egyes részeit is külön-külön nyomtatjuk, 32-ed rétet alakban. Epen most adtuk ki Márk Evangyéliumát, ára 10 kr. Kiki megrendelhet annyit, a mennyi tetszik: a terjesztőnek négy-négy kr. jár egy-egy példányért. Egyébiránt nálunk akármely nyelvű biblia is megrendelhető. A politika természetesen ki van zárva. Társulatunk ethiai elvből indulva, óhajta, hogy kiadványai lehetőleg minden körökben terjesztessenek. Ha ezen eszme alapján hazánkban valahol hasonló czélt követő társulatok létesülnének, tanácsunkkal és nyomtatványainkkal örömet támogatjuk. A magyar bibliatársulat és kiadóhivatala Pozsonyban: Drodtleff Rezső, Kámori Sámuel, török-kanizsai Schulte György. — Üdvözöljük a magyar bibliatársulatot, s áldást kérünk Istentől nemes munkájára.

— Mi lesz a folyamatban levő válópörökkel?

Jogász körökben élénk megbeszélés tárgyát képezte, az egymást megunt válópörösködő házaspárok pedig aggódva lesték arra a kérdésre a feleletet, hogy mi történik azokkal a folyamatban levő válópörökkel, a melyek október 1-jéig végérvényesen el nem intéztettek, a régi törvény szerint tárgyalják-e azokat, vagy pedig az új házassági jog alapján fogják elbírálni a bíróságok? A debreczeni királyi ítélőtábla f. hó 2-án megadta erre a kérdésre a feleletet. A nála levő protestáns felek közti válópöröket ugyanis visszaküldötte a kir. törvényszékhez, hogy az új házassági törvény föltételeit alkalmazza azokra. Az új törvény pedig sokkal szigorubb mint a régi és megnehezíti az elválást. Így például válási okul az engedhetetlen gyűlöletet el nem ismeri.

— Érdekes esemény fog a fővárosban néhány hét múlva végbemenni.

Ugyanis október 16-tól 19-ig tartják meg a „Magyar osztálysorsjáték“ első huzását. A huzás a kormány felügyelete és egy királyi közjegyző jelenléte mellett a fővárosi Vigadó termében nyilvánosan fog megtörténni. Értesülésünk szerint a huzás menete a következő lesz: Két szerencsekereket állítanak föl. Az egyik az ugynevezett számkerék, a másik pedig a nyereménykerék. A számok mind össze vannak sodorva és egyenkint külön hüvelybe rakva. E számok pontos felülvizsgálása után a 100.000 egymást követő számot beteszik a számkerékbe, mert 100,000 sorsjegy van kibocsátva. A nyeremény kerékbe pedig 10.000 czédulát tesznek, melyeknek mindegyikére egy nyeremény van fölírva. Ezután mindegyik szerencsekerékhez két-két árvaftut állítanak és a kereket alaposan megforgatják, hogy a belerakott számok jól összekeveredjenek. Erre az egyik árvaftu a számkerékből kihuz

egy számot és átadja a mellette álló árva fiúnak. Ez viszont kinyitja a hüvelyt és a benne lévő számot kivéve hangos kikiáltás végett átnyújtja egy hivatalos személynek. Az így kikiáltott szám a nyerő sorsjegy száma. De hogy mennyi nyereség esik erre a számra, azt csak közvetlenül utána tudjuk meg. Most ugyanis a nyereség-keréknél álló árva fiú huz ki egy számot és átadja azt a mellette álló árva fiúnak, ki a hüvelyt kinyitja és átnyújtja egy másik tisztviselőnek, az a cédulán álló összeget kikiáltja. Ez az a nyereség, mely az előbb kihuzott sorsjegyszámra esik. Az ily módon összetartó két számot egymáshoz fűzik és azonnal jegyzőkönyvbe veszik. Így folytatják az eljárást mindaddig, a míg a nyereség-kerékben lévő 10.000 számot mind kihuzták. Ekkor ugyanis be van fejezve az első sorshuzás. A számkerékben visszamaradó 90.000 számot pedig hivatalosan lezárják és lepecsételik, mert ebből fogják ez évi december 6-ától 14-ig az „Osztály-sorsjáték” második huzását megtartani, mely alkalommal 21.499 nyereséget huznak ki, összesen 4.332.000 korona értékben. Ez az „Osztály-sorsjáték” huzásainak menete. A huzások iránt igen nagy érdeklődés mutatkozik, a mint az első magyar „Osztály-sorsjáték” sorsjegyei is nagy népszerűségnek örvendenek. Az irántuk nyilvánuló nagy érdeklődés következtében — s miután csak 100.000 darab sorsjegyet bocsátanak ki — előrelátható, hogy még az első huzás előtt az összes sorsjegyek elkelnék.

TARTALOM-JEGYZÉK: A debreczeni lelkészválasztás után. Zs. S. — Tárcza: Történelmi adalékok. Földváry László. — Mikép kellene kepezni az ev. ref. lelkészeket? Soltész János. — Tanügy: A debreczeni ev. reform. főgymnasium értesítője az 1894—95. iskolai évről. — Közéletünk: Nekrológ. Vadas Gyula. — Irodalom. — Különfelek. — Pályázatok.

Felölts szerkesztő és laptulajdonos:

Dr. BACZONI LAJOS.

Pályásat

a nagykárolyi egyházmegyébe kebeleztetett, halál által üresedésbe jött börtelyi lelkészi állomásra.

Évi javadalom pénz, termény, tüzi fa, földhaszonélvezet és stolarékban összesen 1177 frt 24 kr. s így az egyház II-od osztályú.

Szabályszerű pályázatok okt. 27-ig — bezárólag — Segesvári József espereshez Kántor-Jánosiba (Szatmár m. posta helyben) küldendők.

Az állomás 1896 április 24-kén foglalandó el s a megválasztandó lelkész első évben a fizetésnek csak 1/3-át élvezi.

Debreczen 1895 okt. 2.

KISS ÁRON
püspök.

Pályázati hirdetés tanári állomásokra.

A dunántúli ev. ref. egyházkerület állami-lag segélyezett pápai ev. ref. főgymnasiumához, következő rendes tanári állomásokra, pályázat hirdettetik:

1. Egy természettan- mennyiségtani tanszékre.
2. Egy rajz és rajzoló geometriai tanszékre.
3. Egy tornatanári állásra.

Az 1—2 alatt említett tanszékekre megválasztott tanár köteles a főgymnasium bármelyik osztályában a szakmájába eső, vagy azzal rokon tantárgyakat az egyházkerület által évenként megállapított tantárgycsoportosítás szerint heti 20 óraszámig eltanítani.

Az 1—2 szám alatt felemlített tanszékekre megválasztott tanár évi fizetése 1200 frt alapfizetés, 200 frt lakbérilletmény, 5 ízben öt évi szolgálat után 100 frt ötöd éves korpótlék, a melynél a más intézetben rendes tanári állomáson töltött évek is fele részben beszámíthatnak. Ha a tanári pályán már működött volt, igazgatótanács tudomása és véleménye szerint érdemket szerzett, kiválóbb tanárok is pályáznak, illetőleg választatnak meg a hirdetett állomásokra tanáru: azok az 1400 frt, vagy épen az 1600 frt alapfizetéssel rendszeresített második és első fizetési osztályú állomásokra megválasztatásukkal egyidejűleg előléptethetők.

A tornatanár javadalmazása 800 frt.

Az 1. szám. alatti tanszék betöltése a nmélt. magy. kir. vallás és közoktatási Miniszter, — a 2.- és 3. alattié pedig a dunántúli ev. ref. Egyházkerület hatáskörébe tartozik. Ennélfogva pályázók felhivatnak, hogy az állomás betöltésére jogosított hatósághoz intézett folyamodványukat, keresztelő levelükkel, végzett tanulmányaikat, tanári képesítettségüket, eddigi szolgálatukat, egészségi állapotukat, védkötelezettségüket igazoló bizonyítványaikkal együtt 1895-ik év október 10-ig küldjék be főtiszt. és mélt. Pap Gábor dunántúli ev. ref. püspök urhoz Rév-Komáromba.

Megjegyeztetik, hogy csak ev. ref. vallásu egyének pályázatait vétetnek figyelembe. A megválasztott, illetőleg kinevezett tanár, az országos tanári nyugdíjintézetnek jogosított és kötelezett tagja.

Állomását a kinevezett tanár kineveztetése után lehetőleg azonnal, a megválasztott tanár pedig 1896. szept. 1-én szaktudományához tartozó értekezéssel köteles elfoglalni, s a mennyiben eddig rendes tanárkép még nem működött tanár választatnék meg, vagy neveztetnék ki, egy év mulva véglegesítettik.

Ha alkalmas pályázók hiányában tanári oklevéllel bíró tanárjelölt választatnék meg helyettes tanáru, annak évi fizetése 800 frt leend, egy év alatt tartozik oklevelét megszerezni s ha a kívánalmaknak megfelel, akkor a rendes tanárok fizetési osztályába besoroztatik.

Kelt Pápán, 1895. szept. 16.

Darányi Ignács,

főiskolai világi gondnok.

Csike Lajos,

főiskolai egyházi gondnok.